

GÖZLEM VE GÖRÜŞLER

VAN DEPREMİNDEN ALINACAK DERSLER

Özet

Necati DEDEOĞLU*

Van'ı 23 Ekim 2011 tarihinde vuran 7.2 büyüklüğündeki deprem 644 kişinin ölümüne binlerce kişinin yaralanmasına yol açmıştır. Ayrıca 600 binden fazla insan yaklaşan kış aylarında konutsuz ve yiyeceksiz kalmışlardır. Van ve Erciş'teki binaların bu kadar hasar görmesinde tamamen insan ihmali bulunmakta olup 1999 Marmara Depreminden dersler alınmadığını da göstermektedir. Yazıda Van Depremine tekrar hatırlattığı önemli konulara değinilmiştir. Amacı hem olan biteni kayıt altına almak hem de daha sonra olabilecek bir depreme hazırlık için ondan bazı dersler çıkartmaktır.

Anahtar sözcükler: Van, deprem, alınacak dersler, afet, afetlerde sağlık hizmetleri

Lessons Learned From The Van Earthquake

Abstract

The 7.2 magnitude earthquake which struck Van at 23 October 2001 has caused 644 deaths and thousands of wounded. Moreover, over 600 thousand people have been left homeless and without food at an approaching winter. Human negligence is the only reason behind so much damage at buildings in Van and Erciş and shows that no lessons have been taken from the 1999 Marmara Earthquake. This article refers to important topics reminded again by the Van Earthquake. Its objective is both to record the event and also to extract lessons from it for preparation of a future earthquake.

Key words: Van, earthquake, lessons learned, disaster, health services in disasters

Giriş

Van depremi pek çok acıya yol açması yanında Marmara depreminde öğrenilip sonradan tekrar unutulmuş veya aldırış edilmemiş bazı konuları hatırlatması açısından bir ders niteliği de taşımaktadır. Öte yandan biz felaketlerden ders çıkartan bir toplum değiliz. Deprem konusundaki daha önce yazdığım bir yazıda "Artık şöyle yapılmalı, böyle yapılmalı demeyeceğim. Nasıl olsa herkes yine kendi bildiğini yapıyor" diye yazmıştım. Ama hem bir saptama oluşturması için hem de belki birkaç kişinin okuyup işine yarar bilgi edineceği umuduyla tekrar bir denemede bulunmak istedim. Aşağıda Van depremi ile ilgili olarak saptadığım önemli dersler yer almaktadır. Van Depremi ile ilgili yazılanlar benim depremden 3 hafta sonra yerinde yaptığım incelemelere dayanmakta olup başka kişilerin gözlemleri veya deneyimleri ile uyuşmayabilir

Deprem ile ilgili Dersler

- Deprem ve diğer afetlere hazırlıklı olmanın en temel yöntemi güçlü toplum oluşturulmasıdır. Toplumun eğitilmiş, sağlıklı, örgütlü olduğu, yerleşim yerlerinin planlı, alt yapılı, sağlık hizmetlerinin yaygın ve nitelikli olduğu ülkeler hem afetlerden daha az zarar görürler, hem afetlerden daha kolay toparlanırlar. Afetlere en iyi hazırlık ekonomik ve sosyal olarak gelişme, yoksulluk ve cehaletin giderilmesi, iyi yönetim ve güvenliğin sağlanması, su ve gıda güvenliği, sağlıklı ve sürdürülebilir bir çevrenin gerçekleştirilmesi ile olur. Ayrıca bütün kalkınma, gelişme programları sırasında afetler göz önüne alınmalı, planlama olası afetlere göre yapılmalıdır Van'da bunların hiç biri yoktur. Ne toplumun kalkınması, eğitim durumu, sağlık düzeyi, ne sağlıklı bir çevre ve alt yapı ne de afeti gözönüne alan planlama. Zaten Van kentinin üzerinde kurulmuş olduğu arazinin altı yerleşime uygun değildir. Bütün olumsuzluklar yüzünden afetin etkisi fazla olmuştur.

*Prof. Dr., Emekli Öğretim Üyesi, Antalya

- "Deprem değil bina öldürür". Ölüm ve yaralanmalara neden olan temel faktör çöken binalar olmuştur. Her zamanki gibi, müteahhitler, denetim şirketleri ve Belediyeler başlıca sorumludur. Bu sorumluluklar yerine getirilmedikçe yaşanan acılar sürecektir. Köylerde inşa edilen evleri basit değişikliklerle ve çok az bir masrafla depreme dayanıklı olarak yapmak mümkündür. Ama ne vatandaş eğitilmiş, ne örnek evler yapılmış, ne denetimler gerçekleştirilmiş, ne gerekli krediler sağlanmıştır. Bölgede sık yaşanan depremler nedeniyle köy evlerinin çatılarının çoğunlukla toprak değil sac la kaplı olması ölümleri azaltmıştır. Öte yandan daha önceki depremler nedeniyle en fazla 3 kat yapılması zorunlu olan binalarda zamanla bu sınır kendiliğinden kalkmıştır. Van ve Erciş'te yıkılan binaların hemen hepsi 4 veya daha fazla katlıdır. Burada yüksek katlara ruhsat veren belediyeler kadar daha fazla rant peşinde belediyeleri zorlayan vatandaş da suçludur. Bazı binaların alt katlarındaki kolonlar yer açmak için kesilmiştir. Okul, hastane gibi kamu binalarının en önce yıkılıyor olması ayıbı tüm yöneticilerindir. Plansızlık, vurdumduymazlık, fırsatçılık, kadercilik, cehalet pek çok alanda olduğu gibi afet alanında da egemenliğini sürdürmektedir. 1. Derece deprem bölgesi olan Van'da konutların sadece %7'sinin deprem sigortası yaptırmış olması bu tür bir aymazlık göstergesidir.

- Ülkemiz deprem sonrası kurtarma hizmetleri ve sağlık hizmetleri konusunda uzmanlaşmış, yeterli insangücü ve kaynaklara sahip olmuştur. Organizasyonda bazı eksiklikler olduysa da kısa sürede 100 000 bin üzerinde insana barınak ve yiyecek sağlanabilmiştir. Hala çok yetersiz olduğumuz alan ise afete önlem alma, zarar azaltma, hazırlıklı olma gibi konulardır. Her ilin bir afet planı vardır fakat tozlu raflarda eskimektedir. Ne halkın eğitimi, ne personel eğitimi, ne tatbikatlar, ne kurumlar arası eşgüdüm sağlanması, ne gerekli malzemenin stoklanması yapılmamıştır. Bu hazırlıklar yapılmadıkça afetler zarar vermeye ve afet sonrası kargaşa yaşanmaya devam edilecektir. Van ilinin sağlık müdürlüğünün ve tüm sağlık kuruluşlarının hepsinin bir afet planı vardı. Ama planları uygulamak için değil yukardan emredildiği için yapıldığından plan, ya bir memur ya bir sağlık memuruna ihale edilmiş, sonra da dosyalarda kalmıştır. Anlaşılan afet bölgesi yetkililerini önce plan yapmanın gereğine inandırmak zorundayız. Sonra da katılımlı bir şekilde planlar yapıp, bunları sık sık güncelleyip, tatbikatlarla pekiştirmeliyiz.

- Depremlerde asıl yıkıcı deprem sarsıntısının ne zaman geleceğini kestirmek güçtür. Genelde en

şiddetli sarsıntı en önce olanıdır. Arkasından şiddeti ve sıklığı giderek azalan artçı sarsıntılar gelir. Ancak Van depreminde olduğu gibi, bir büyük deprem başka depremleri de tetikleyerek asıl sarsıntı sonrasında da yeni depremlerle ciddi hasarlara yol açabilmektedir. Dinar depreminde ise üç gün boyunca art arda pek çok küçük deprem olmuş, vatandaş korkudan geceleri dışarıda geçirmiştir. Tam deprem şiddetleri azalmaya başlamışken ve Valilik vatandaşlara "Artık evinize girebilirsiniz" anonsu yapmışken asıl yıkıcı sarsıntı olmuş ve evlerine taşınmış olan yüze yakın insan yıkılan binaların altında kalarak hayatını kaybetmiştir. Bu nedenlerle deprem sonrası, hasarı az bile olsa, jeofizikçiler ve inşaat mühendisleri onay vermeden evlere girilmemelidir.

- Deprem sonrasında hızla bölgeye ulaşacak ve yeterli teknolojiyi de kullanarak zarar gören binaları "Oturulabilir" veya "Çok zarar görmüş, çökebilir" şeklinde sınıflandıracak bir inşaat mühendisleri ordusuna gereksinim vardı. Böylece özellikle kış aylarında insanlar çadırlara mahkum kalmazlar ve çökmesi muhtemel binalar için de önlem alınabilir. Ancak bu değerlendirmenin doğru yapıyor olması şarttır. Van'da alelacele yapılan değerlendirme sonrası oturulabileceği söylenen otel ve diğer bazı binalar ikinci depremde çökmüştür.

- Kış depremlerinde sobaların yanıyor olması büyük yangınlara da yol açmaktadır. Kontrol edebilecek kişi ve kurumlar bulunmadığı için bunlar en az deprem kadar zarara neden olmaktadır. Aynı şekilde doğal gaz sisteminin patlaması, yakındaki bir barajın yıkılması veya kente yakın bir fabrikanın kimyasal madde deposunun zarar görmesi ikincil afetlere yol açmaktadır. Van'da bunların görülmemiş olması önemli bir şanstır.

Afetzedeler ile ilgili Dersler

- Çadır kentler daha önce belirlenmiş yerlere ve usulüne uygun kurulmalıdır. Van'da bu amaçla sıklıkla stadyumlar, spor alanları kullanılmıştır. Stadyumlardaki yapay çim iyi ve hazır bir taban oluşturmaktadır. Ancak çoğu çadır kent gelişigüzel kurulmuş olup çadırlar arası mesafe, yollar, aydınlatma, yeterli sayıda çeşme, tuvalet, çöp kutusu, banyo, çamaşır yıkama ve kurutma yeri açısından sorunlar yaşanmıştır. Kurulum hataları yüzünden bazı çadırları su basmıştır, bazıları yanmıştır.

- Afetzedelerin önemli bir kısmı evinin yanında çadır kurmak istemektedir. Başlıca neden evindeki eşyaların yağmalanma korkusudur. Ayrıca evi sağlam olanlar evinin tuvalet ve banyosunu da kullanmaktadırlar. Köylerde hayvanlarının yanında

olmak istemektedirler. Bulaşıcı hastalık salgın ihtimalinin daha az olması, yangın açısında çadır kentlere göre daha az risk taşıması açısında bu bireysel çadırların yararları vardır. Öte yandan toplu hizmet ulaştırmak, yardım dağıtmak, bilgi ulaştırmak, surveyans yapmak açısından sakıncaları da bulunmaktadır. Bu nedenle deprem sonrasında yağmayı önleyecek güvenlik hizmetleri bir an önce sağlanmalı, aileler kayıt altına alınarak çadır kentlere yerleştirilmelidir. Kişilere doğrudan çadır dağıtımı haksızlıklara ve kaosa yol açmaktadır

- Yerel halk her afette mutlaka daha işin başında kriz yönetiminin içinde yer almalıdır. Böylece hem gereksinimler daha doğru saptanabilecek, hem halka duyurular daha kolay iletilebilecek, hem karşılıklı güven sağlanabilecektir. Çadır kampların kurulması, tuvalet ve banyoların kazılması, kamplarda hijyen koşullarının sürdürülmesi, hastalıklarla ilgili bilgi toplanması, yardım malzemesinin dağıtılması gibi konularda da afetzedelerin önemli katkısı olacaktır. Afetlerde toplum içinde kendiliğinden liderler oluşur. Bu liderleri afetzedeleri organize etmek için kullanmak gerekir. Van depreminde Belediye ile Kriz Merkezi ilişkilerin kopuk olması yanında çadır kentlerde kalanlarla işbirliği yapılmaması gereksiz sürtüşmelere yol açtığı gibi afetzedelerin işgücünden yaralanmayı da engellemiştir.

- Yardım dağıtımındaki kargaşanın önlenmesi gerekir. Her afette daha ilk baştan gönderilmesi gereken yardım malzemesi bellidir. Çadır, mevsim kış ise battaniye ve ısıtıcı, su, çay, yiyecek, bebek bezi, iç çamaşırı, acil ilaçlar, serum, atel vb. Afete ve afet yerini özelliklerine göre diğer gereksinimler acilen belirlenip istem yapılmalıdır. İstem yapılmadan ve sınıflandırılmadan gelen yardımlar işe yaramayıp depoları işgal etmekte, sonra da çöp oluşturmaktadır. Örneğin, ilaçlar, giysiler. Örneğin, bölgeye bir sürü cerrah sevk edilip kadın doğum uzmanı veya diş hekimi gönderilmemesi. Gelen yardım doğrudan büyük ve güvenliği sağlanmış bir depoya gelir, oradan belli bir düzene göre afetzedelere dağıtılır. Böylece ne yağma olur, ne yardım almamış kimse kalır. Elbette bütün bunların afet öncesinde planlanmış olması kargaşayı azaltacaktır.

- Kamplardaki yiyecekler bazı dernekler, Kızılay ve yiyecek şirketlerince hazırlanıp dağıtılmaktadır. Yiyeceklerin ham maddeleri, hazırlayanların sağlık

durumu ve hazırlama şekli hemen hiç denetlenmemektedir. Gıda kaynaklı zehirlenmeler bir risk oluşturmaktadır. Dağıtılan yiyecekler daha çok bulgur, fasulye, nohut, patates şeklinde olup günlük besin gereksinimini karşılamaktan uzaktır. Meyve ve sebze, etli yemekler çok nadiren dağıtılmaktadır. Süt ve süt ürünleri verilmemektedir. Hamile kadınların çocukların beslenmeleri aksamıştır. Emziren kadın sayısı azalmıştır. Malnutrisyonlu çocukların durumu kötüleşmektedir. Diyabet, hipertansiyon, böbrek hastası gibi özel beslenmesi gereken kronik hastalık sahipleri zor durumdadırlar. Afet öncesinden, benzer beslenme sorunlarının ortaya çıkabileceği düşünüldüğü önlemler alınabilirdi.

-Köylerde herkes çadıra taşınmıştır. Üstelik artık konteynırlar gelmeye başlamış olup genelde barınma durumları kentsel bölgelerden iyidir. Her köyün yemek, tuvalet, banyo, çamaşır gibi hizmetleri ve diğer yardımlar büyük belediyelerinden birisine ihale edilmiştir. Örneğin Alaköy'de ve Gedikbulak'da her köyde bir belediye bütün gereksinimleri karşılamaktadırlar. Bu hizmet türü ilk kez uygulanmakta olup oldukça etkili olduğu izlenmiştir.

- Yaşlı, sakat, bebekli anneler, hamileler, yalnız kadınlar gibi hassas guruplar hem afetlerde de en çok zarar gören guruplardır hem de yardımlardan da en az yararlanabilirler. Özellikle düzenli bir çadır, yiyecek, battaniye dağıtımı olmadığı yerlerde, çadır çadır dolaşım sağlık hizmeti sunulmadığı koşullarda dışta kalmaktadırlar. Bu guruplar hemen tespit edilip positif ayrımcılık yapılmalıdır. Köylerde önemli ölçüde büyükbaş hayvan kaybı yaşanmıştır. Hem hayvan cesetleri sorun oluşturmuş, hem de kalan hayvanların beslenme ve barınmaları sağlanamamıştır. Son zamanlarda bu hayvanlar için ayrı çadırlar kurulmaktadır. Sokak hayvanı kedi ve köpekler yiyecek, su ve barınak bulamadıkları için sıkıntı çekmektedirler.

- İkinci depremden sonra morali iyice bozulan Vanlı'lar kenti terketmektedirler. Edemeyenlerin bir kısmı da eşlerini ve çocuklarını köyelerine, memleketlerine yollamışlardır. Büyük sosyal sorunlar yaşanmaktadır. Afetzedelerin önemli bir kısmı konutlarını, eşyalarını, işyerlerini kaybetmişlerdir. Gelecek ile ilgili kaygılar çok büyüktür. Kamu binalarını hemen hepsi büyük zarar görmüştür. Van'ın rehabilitasyonunun bir an önce başlatılması gerekmektedir. Herhangi bir ayrımcılık yapmadan

en çok gereksinimi olandan başlamak üzere ailelere destek olunmalıdır.

Sağlık Hizmetleri İle İlgili Dersler

- En yetersiz olduğumuz konulardan birisi hastanelerin afete hazırlanmasıdır. En çok ihtiyaç duyulan zamanda hastaneler devre dışında kalmaktadırlar. Hastane elbette sağlam zemine oturacak ve sağlam olarak inşa edilecektir. Ancak bir hastanenin çalışması için bunlar yeterli değildir. Hastanenin monitor, laboratuvar malzemesi ve aletleri, dolaplar, kuvöz vb. deprem sarsıntısında yere düşüp zarar görecektir ve başkalarına zarar verecek tüm araç gereç duvara veya yere sabitlenmelidir. Elektriksiz, susuz, gazsız, kalorifersiz hastane iş göremez. Bu yüzden tüm hastanelerin 3-4 günlük su ihtiyacını karşılayacak su deposu, jeneratörleri çalıştırmak için 3-4 günlük mazot deposu, oksijen ve diğer gazların yedekleri bulundurulmalı, su ve gaz şebekesinin, elektrik sisteminin, ısıtma sisteminin depremden zarar görmeyecek şekilde inşa edilmesi gerekmektedir. Hastane personeli afet anında ne yapacağı konusunda eğitilmeli, tatbikatlarla bu eğitim pekiştirilmelidir. Deprem sonrası sağlam da kalsa hastalar ve personel hastaneye girmek istememektedirler. Bu nedenle her hastanenin bahçesinde kurulacak ve sarsıntılar hafifleyene kadar kullanılacak bir sahra çadırına veya acil konteynirlara gereksinim olacaktır. Tüm bunlar ancak gerçekçi olarak yapılmış ve sınanmış hastane afet planları ile sağlanabilir. Sağlık Bakanlığı en kısa sürede ülkedeki bütün özel ve resmi hastanelerde, zemin kontrolü, bina kontrolü, eşya ve cihazların sabitlenmesi şeklindeki yapısal olmayan risklerin belirlenmesi, ilaç, mazot, su ve gıda stoklarının incelenmesi gibi tespitleri yapmalı, gerekirse hastaneler yıkılıp yeniden yapılmalı veya güçlendirilmelidirler. Her hastanenin bahçesine kurulabilecek bir sahra hastanesi ve gerekecek acil malzeme afetten zarar görmeyecek bir depoda saklanmalıdır

- Sağlık Ocaklarının eksiklikleri en çok afetler sırasında hissedilmektedir. Artık çadır çadır dolaşım tespit yapacak, bulaşıcı hastalık saptayacak, anne ve çocukları izleyecek, aşılamaları yapacak, eğitim verecek, çevre koşullarını inceleyip su ve katı ve sıvı atıklar konusunda önlem alacak bir örgüt kalmamıştır. Hastaların kendilerine gelmesini bekleyen ve poliklinik hizmeti yapan aile hekimleri ve her ilçede bir tane olup eksik kadrolarla çalışan toplum sağlığı merkezleri bu işlevleri yerine

getirememektedirler. Özellikle köyler uzun süre hiç hizmet alamamışlar, sonra da sadece gezici poliklinik hizmeti verilebilmiştir.

- Artık içme suyu önemli bir sorun olmaktan çıkmıştır. En kısa sürede bölgeye pet şişeler sevki mümkün olmaktadır. Öte yandan tuvaletlerin temizliği, el-yüz temizliği ve diğer amaçlarla da pet şişe kullanmak bir süre sonra boş şişe dağları yaratmaktadır. Şebeke suyu patlakları bir an öce tamir edilip klorlu kullanma suyu sağlanana kadar tankerlerle dezenfekte su taşınmalı ve çadır kentteki su depolarına boşaltılmalıdır. Tuvalet kurma ve temizliğini sağlama ile ilgili sorunlar ise sürmektedir. Bu konuda yapılabilecek şeylerden birisi tuvaletlerin her birinin sorumluluğunu belli sayıda çadıra vermek ve temizliğinin de sırayla bu çadırlar tarafından yapılmasını sağlamaktır.

- Gerek UMKE gerekse 112 acil servis oldukça gelişmiş örgütlerdir. Bu depremde çok kısa sürede yüzlerce hekim bölgeye sevk edilebilmiş, kurtarma ve ilk yardım hizmetlerinde etkin olmuşlardır. Sivil Savunma ekipleriyle beraber, ilk depremde 222 kişiyi, Van'daki ikinci depremde 30 kişiyi yıkıntı altından canlı olarak kurtarabilmişlerdir. UMKE hekimleri güç koşullarda yaşam konusunda da eğitilmiş oldukları için ilk günlerdeki barınma, beslenme gibi sorunlara göğüs gerebilmişlerdir. TTB'nin de bu şekilde olağanüstü durumlarda hizmet vermek üzere yetiştirilmiş ve deneyim kazanmış hekimleri bulunmaktadır. Ama öyle gözüküyor ki TTB olarak artık önceliği acil medikal hizmetten alıp koruyucu hizmetlere vermemiz gerekiyor. Çünkü özellikle koruyucu hizmetlerde büyük boşluk oluşuyor. Bundan böyle, afetten hemen sonra ve çadır kentlerin kurulup acil medikal hizmetlerin sonlanmasından sonra olmak üzere en az iki kez bölgeye gidip kendi çadırında kalarak hizmet verebilecek halk sağlığı uzmanlarına gereksinim var. Usulüne uygun çadır kentler oluşturulması çevre sağlığı hizmetleri, su ve gıda sağlığı, atıkların yok edilmesi, vektör mücadelesi, bulaşıcı hastalık önlenmesi, gerekli verilerin toplanması, sağlık hizmeti örgütlenmesi ve yönetimi konularında çok katkıları olacaktır.

- Bu deprem de kayıtlar büyük sorun oluşturmuşlardır. Her afette kriz masasının görevlendireceği birkaç kişi sadece kayıtlarla uğraşmalıdır. Kaç kişi öldü, isimleri ne, olası ölüm

sebepleri ne, kaç kişi yaralandı, yaralanma nedeni ne, hangi hastaneler kimler, hangi ambulanslarla sevk edildi, kaç kişi kurtarıldı, hangi saatlerde, buna karşılık yıkıntı altından kaç kişinin cesedi çıkartıldı, en çok hangi malzemeye ve kişilere ne kadar ihtiyaç duyuldu, afet sonrası ne gibi hastalıklar görüldü vb. konular sürekli kaydedilmelidirler. Kayıt sistemi afetin ilk günlerinden sonra da sürdürülmeli, görülen hastalıklar, yapılan aşilar, sağlık insangücü gibi pek çok konuda veri toplanmalı ve işlenmelidir. Bu veriler daha sonraki afetlere hazırlanmada çok işe yarayacaktır. Van'da deprem nedeniyle olan 644 ölümün yaş ve cins dağılımı, ölüm nedeni, hangi tür yaralanmadan kaç tane görüldüğünü bilmiyoruz. Kentteki ölümlerin çoğunlukla travma nedeniyle ve köylerdeki ölümlerin en az bir kısmının kerpiç duvarların patlaması sonucu oluşan toz ve toprağın ağız ve buruna dolmasıyla oluşan asfiksi nedeniyle olduğuna ilişkin bilgiler var. Bazı kişilerin yıkıntı altından kurtulduktan sonra yolda ve hastanede öldükleri bilinmektedir. Bu sonradan ölen kişilerle ilgili bilgilerin derlenmesi çok yararlı olacaktır.

- Afetlerde sağlık personeli kilit elemanlardır. Her afette olduğu gibi Van'da da büyük özveriyle hizmet etmişlerdir. Ancak etkili çalışabilmeleri için özellikle kış mevsiminde onlara da uygun çalışma koşulları ve barınak sağlanmalı, kısa sürede yorulacakları, tükenecekleri düşünülerek belli aralarda değiştirilmelidirler. Daha ilk günlerden depremzedeler için verilmesi gereken psikiyatrik destekten sağlık personelinin de yararlanması sağlanmalıdır. Eğitilmiş ve tatbikatlarla pekiştirilmiş sağlık personeli afet anında önceden belirlenmiş görev yerlerine koşmaktadır. Van'da depremden sonra pek çok hekim hemen sağlık birimlerine koşup hizmete başlamışken bazıları da Van'ı terk edip gitmişlerdir. Şu anda çeşitli birimlerde çalışan yerli sağlık personelinin durumu hiç de iyi değildir. Hem önemli kayıpları olmuştur, hem psikolojik olarak yıpranmışlardır hem de çok yorgundurlar. Uygun olmayan koşullarda çalışmakta ve yaşamaktadırlar. Dışarıdan belli bir süre için gelen personel için de uygun barınma ve beslenme sağlanamamıştır.

- Afetlerden sonra özel önem taşıyan ruh sağlığı hizmetleri ideale yakın şekilde verilmektedir. Bu başarının temel faktörü bölgeye hemen gelip örgütlenen, çadır kentlere birimler kurup tespitler yapan, ortak çalışmanın güzel örneklerini veren gönüllü psikiyatrist ve psikologlardır (Afetlerde Psikososyal Hizmetler Birliği). Öğrencisinden asistanına ve öğretim üyesine kadar hızla bölgeye

ulaşım bütün çadır kentlerde ruh sağlığını ve psikolojik desteği kuran, çocuk ve kadınları örgütleyip meşgul eden, mevcut psikozları bulup takip eden ve ilaçlarını temin eden, akut stres bozuklukları, depresyon ve konversiyonlarla baş etmeye çalışan, bu arada çalışan hekimlerin ve sağlık personelinin ruh sağlığı ile ilgilenen bu ekipleri kutlamak gerekmektedir.

- İlgi ve yardımlar afetin ilk gün ve haftalarına yığılmaktadır. Asıl sorunlar ise afetin unutulmaya başlandığı 3-4 hafta sonra ortaya çıkmaktadır. Bunlar kötüleşen kronik hastalıklar, artan beslenme bozuklukları, çadırlarda sıkışık yaşamaktan oluşan sindirim sistemi enfeksiyonları, grip, ÜSYE, pnömoni, menenjit salgınları, uyuz ve bit enfestasyonları, aksayan ana ve çocuk sağlığı, aile planlaması hizmetleri, aşılama, bozulan çevre koşulları, artan vektörler, yetersiz birinci basamak sağlık hizmetleridir. Ayrıca yetimler, kimsesiz kalan yaşlılar, sakatlar, psikiyatrik hastalıklar, yoksullar da çeşitli sorunları ile bu dönemde ortaya çıkmaya başlarlar. İlk haftalardaki ilgi ve desteğin sonradan da sürdürülmesi kaçınılmazdır. Gönüllü hekimlerin ve özellikle halk sağlığı uzmanlarının bu dönemde de çok katkıları olacaktır.

- Benzer afetler sonrasında çadırlara dağıtılacak cep kitapları sağlık eğitimi açısından önemli boşluklar dolduracaktır. Temel hijyen, bulaşıcı hastalıklarından korunma, ana ve çocuk sağlığı bilgileri, beslenme bilgileri, çevre sağlığı, yangın ve kazalardan korunma gibi bilgileri içerecek 15-20 sayfalık böyle bir kitapçık Halk Sağlığı Uzmanlarınca hazırlanabilir. Finansman bankalardan, Kızılay'dan, çeşitli kaynaklardan kolayca sağlanabilir.

Sonuç

Ülkemizde her türlü afet sıkça görülmekte olmasına karşın aynı hatalar tekrar ve tekrar yapılamakta gereksiz can ve mal kaybına yol açılmaktadır. Van depreminin de başrol oyuncularını sorumsuzluk, ihmal, kadercilik, fırsatçılık ve bilime inanmamaktır. Tüm afetlerin zararlarının azaltılabilmesi için önce bu kafa yapısının değişmesi ve cehaletin sonlandırılması gerektiği açıktır. Köşe dönmenin, gemisini kurtarmanın, yöneticilerden ve iktidarlardan hesap sormamanın, boyun eğip tevekkül göstermenin geçerli olduğu, planlama özür, devletin üstlenmesi gereken denetim hizmetlerinin bile özelleştirdiği, yolsuzluk yapan belediye başkanlarının milletvekillik ile ödüllendirildiği, giderek orta çağ karanlığına itilen günümüz Türkiye'sinde ise afet zararlarını azaltmak kolay görünmemektedir.